

Intervju: ROK ROZMAN

Pogovarjala se je Petra Muhič

Biolog, ornitolog, ekstremni kajakaš, aktivist, borec za ohranitev rek in velik ljubitelj narave – vse to opisuje Roka Rozmana (1988). Zavzema se za ohranitev rek na Balkanu, ljudem skuša približati pomembnost divjih rek in jih ozaveščati o uničevanju okolja, ki ga povzroči zaježitev rek zaradi gradnje hidroelektrarn.

V mladosti se je srečal s hokejem in nato še z vrhunskim veslanjem, ki ga je med drugim kot 20-letnika pripeljalo do četrtega mesta v četvercu brez krmarja na olimpijskih igrah v Pekingu leta 2008. Naslednje leto so s četvercem na svetovnem prvenstvu osvojili medaljo, a je po tem dosežku prenehal s profesionalnim veslanjem. Po večletni karieri je ugotovil, da vrhunski šport ni zanj ter se posvetil študiju biologije in kasneje ohranjanju divjih rek. Za svojo vlogo pri projektu Balkan Rivers Tour, ki ga organizira od 2016 dalje in je danes največja direktna akcija za zaščito rek v Evropi, je leta 2017 kot prvi Slovenec prejel mednarodno nagrado zlato veslo. Skupaj s podporniki, več kot 500 veslači in 1.500 aktivisti, se trudi preprečiti gradnjo hidroelektrarn na rekah vse od Save do albanske Vjose, kjer je eno izmed najbolj ohranjenih porečij v Evropi. Leta 2018 je s prijatelji posnel *Nepoškodovane (The Undamaged)*, dokumentarni film, premierno predvajan septembra 2018. Film govori o zadnjih prosto tekočih rekah Evrope, ki jih še lahko najdemo na Balkanu, in boju zanje.

Z Rokom sem se pogovarjala marca, ko je zaključeval priprave na letošnjo četrto ponovitev odmevne akcije, po katerem ga najverjetneje pozna največ ljudi.

Ali te je od nekdaj zanimala narava? Kdaj si se pravzaprav odločil za študij biologije?

To je zanimiva zgodba. Že kot otrok sem veliko časa preživel v naravi, rad sem hodil v gozd in delal popise živali in rastlin. Pri 12 letih sem se včlanil v Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS). Šport mi je potem nekoliko zamaglil razum in pri vpisu na srednjo šolo sem izbral najbližjo, to je ekonomsko, šolo, da sem imel dovolj časa za treninge. Na DOPPS kljub temu nisem pozabil, in ko sem bil enkrat na društvenem terenu, me je vodja akcije Urša Koce vprašala, kaj

Rok Rozman. (foto: Jan Pirnat)

Z zaježitvijo reke se prekine njen tok. Ko se prekine tok, se prekine tudi življenje v reki. Na sliki jez hidroelektrarne Moste na Savi Dolinki, najvišji in najstarejši jez v Sloveniji. (foto: Jan Pirnat)

bom študiral. Moj odgovor, da se bom najverjetneje vpisal na Fakulteto za šport, jo je šokiral, kar mi je dalo vedeti, da s tem točnem mimo. Označila me je za karierista. Doma sem potem veliko razmišljal o najinem pogovoru in prišel do spoznanja, da ima še kako prav. Želel sem študirati biologijo, a ker srednja ekonomska šola nima predmeta iz biologije, sem bil v težavah. V zadnjem letniku sem se zato želel prepisati, vendar mi je ravnatelj nazadnje omogočil, da sem lahko opravljal maturo iz biologije na kranjski gimnaziji in se nato vpisal na študij biologije.

Ali si kot ustanovitelj Balkan Rivers Tour (BRT) idejo za ta projekt dobil že v času študija?

Ne. Velik vtis je name naredila kajakaška odprava v Čile, kjer sem spoznal Bena Webba iz Avstralije, ki je po spletu okoliščin kot kajakaš končal v našem avtu na poti v Patagonijo. Opisal nam je problematiko zaježenih rek v Južni Ameriki. Sam je tam takrat živel že več kot dve leti in se boril proti zaježitvi reke Maranon oziroma za njeno ohranitev.

Po vrnitvi z odprave sem veliko razmišljal o njegovih besedah in na spletu

iskal različne načine, da bi se mu neka-ko pridružil in mu pomagal v Peruju. Med brskanjem sem po naključju naletel na zemljevid načrtovanih jezov po Balkanu. Pomislil sem, da je to moj dom in da enostavno ne morem samo opazovati njegovega uničevanja. Stopil sem v stik z organizacijo Riverwatch, ki je bila takrat edina, ki je nekaj delala na tem področju, in presenečen ugotovil, da niso pretirano navdušeni nad mojo idejo in pomočjo. Čez čas sem tako sam oblikoval idejo, kako problematiko zajezitve rek približati ljudem; na srečo smo na koncu le prišli skupaj. Prave strategije nisem imel, imel pa sem veliko željo pomagati rekam. Prav ta spontanost nam je omogočila, da se je vse skupaj dobro izšlo.

Ali nam lahko na kratko predstaviš namen in cilje BRT?

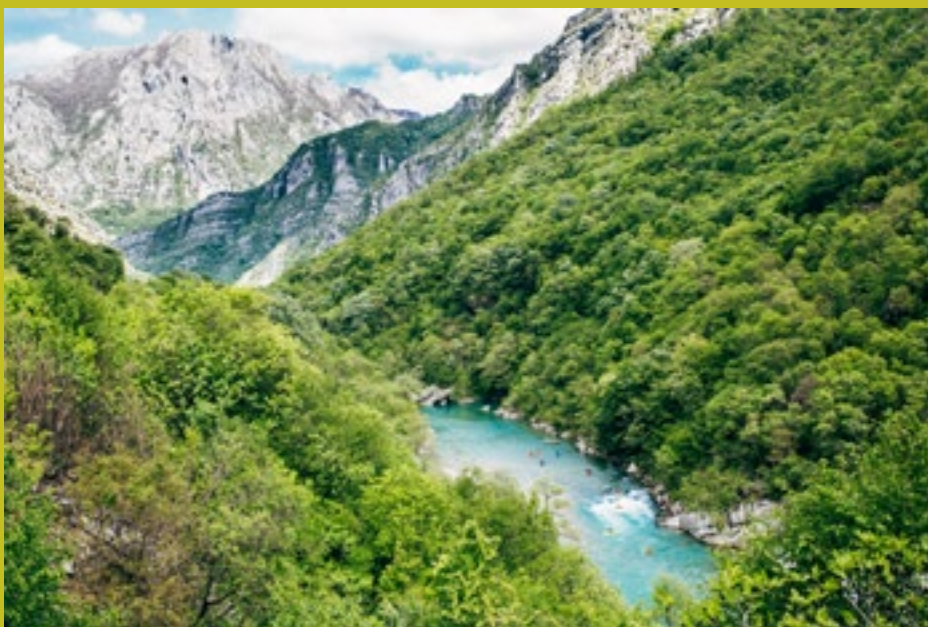
Naše poslanstvo je boriti se za prosto tekoče reke v Evropi in izpostaviti, da vodna energija ni trajnostna. Skupaj z znanostjo, izobraževanjem, kreativnostjo in avanturističnim športom želimo prikazati alternativne načine pridobivanja energije ter podpirati mrežo lokalnih aktivistov in borcev za reke. Smo ambasadorji rek, preprosti ljudje, ki nagovarjamo družbo in jo ozaveščamo.

Ali si zavod Leeway Collective ustanovil istočasno kot BRT?

To ime se je pojavilo že leto prej, ampak sprva le kot spletna stran, v okviru katere smo promovirali naše kajakaške projekte, da bi s tem zadostili zahtevam sponzorjev. Sem pa že takrat želel zadevo obrniti tako, da bi se posvetili rekam in naravi v splošnem. Na začetku smo bili manjša ekipa, dva kajakaša, en fotograf in en snemalec. Dobili smo dva sponzorja, ki sta nam omogočila zagon BRT, a če smo želeli izkoristiti donacijo, smo morali dobiti status pravne osebe oziroma ustanoviti zavod. Ker je bilo ime Leeway Collective že nekoliko poznano, smo ga obdržali.

Ali si se skupaj z ekipo pri organiziranju BRT srečal še s kakšnimi drugimi težavami kot s papirologijo?

Največja težava je bila, da sem bil večino časa pri organizaciji prvega toura sam. Ekipo dveh kajakašev, fotografa in dveh snemalcev smo sestavili zadnji hip. Nismo vedeli, kaj lahko pričakujemo, ampak na koncu se je vse lepo izteklo. Ljudje na Balkanu, predvsem lokalni prebivalci, so se poistovetili z nami. Različne lokalne organizacije, predvsem naravovarstvene, so se na koncu le povezale z nami, prav tako tudi Riverwatch, Patagonia in WWF. Ko je šla naša odprava v medije, so nekatera podjetja, ki gradijo jezove, zaradi negativ-

Če zajeziš reko, ne uničiš le reke in življenja v njej, temveč je prizadet tudi gozd ob njej. Na sliki reka Morača, Črna Gora. (foto: Andraž Fijavž Bačovnik)

Porečje Vjose je eno od najbolje ohranjenih porečij v Evropi. Fotografija je nastala ob flotilji na finalu prvega Balkan Rivers tour v Albaniji. (foto: Aljaž Oblak)

ne publicitete umaknila svoje projekte. Nekateri pa so nam začeli tudi groziti.

Groziti, v kakšnem smislu? Ali te je bilo zato kdaj strah na odpravi?

Da, večkrat. Res je, da smo sami izzivali in še izzivamo. Ker nismo politično korektni, tudi ne dobimo podpore in sredstev s strani evropskih skladov ali klasičnih razpisov za naravovarstvene teme. Vendar smo iskreni in na glas povemo, da gradnja jezov ni rešitev energetske krize. V ozadju je želja po zaslužku, in to ne le posameznikov, temveč tudi različnih vlad in Evropske unije. Bolj jasno kot smo to povedali, bolj se je videlo, da vplivnim ljudem naše delo ni všeč, in težje smo dobili tako nujno potrebno finančno podporo. Po domače povedano, ne damo se kupiti in raje brodimmo iz meseca v mesec ter delamo, kar se nam zdi prav.

Še največ napetosti smo občutili na prvi turi, saj smo se zavedali, da nas morajo dobiti že na začetku, ko stvar še ni toliko poznana, če nas hočejo utišati. V Albaniji nas je bilo enkrat zares strah in smo se raje umaknili s ceste. V Črni gori so nam razbili avto.

Nelagodno nam sicer včasih postane še zdaj, vendar mene osebno ni več strah. Ti ljudje niso neumni in točno vedo, da bi sami sebi pljunili v skledo, če bi komurkoli od nas kaj naredili. Saj nam še vedno kdaj grozijo in nam na vse možne načine želijo otežiti delo, vendar se jim ne pustimo.

Kako vidiš javne službe, ki naj bi se zavzemale za ohranjanje narave?

Javne ustanove velikokrat financirajo podjetja, ki gradijo jezove oziroma kako drugače posegajo v naravo. Uradniki, ki skrbijo za ohranjanje narave, so večinoma dobri ljudje, vendar imajo zvezane roke. Sistem je tudi v demokratičnih državah zastavljen tako, da vsi procesi, vključno s presojo vplivov na okolje, služijo investitorju in njegovim uničevalskim interesom ne glede na vsa nasprotovanja. Pritiski so veliki, ljudje imajo službe in otroke in si ne morejo privoščiti toliko, kot si lahko jaz, ki živim v avtodomu. S službami držijo ljudi v šahu.

Zakaj morate namesto njih včasih posredovati aktivisti?

Na žalost javne službe delujejo slabo in naravi težko pomagajo, čeprav so na položajih navadno izobraženi ljudje z dobrimi nameni. Zato je aktivizem v družbi tako zelo pomemben in služi kot neka varovalka.

Kako bi opisal Slovence, ali smo dovolj angažirani in aktivni pri ohranjanju narave?

Rekel bi, da smo zelo povezani z naravo. Zelo radi hodimo v hribe, nabiramo gobe in lovimo ribe. A po drugi strani smo zelo pasiven narod. Čim se zgodi nekaj slabega ali se pojavijo takšne napovedi, se zatečemo v lokal in tarnamo. Vso odgovornost

Ohranjanje narave oblikuje tudi nova prijateljstva. Na sliki Rok s Carmen Kuntz. (foto: Katja Jemec)

Na Balkanu se še najdejo reke, ki tečejo prosto; treba jih je ohraniti. (foto: Matic Oblak)

obesimo na politiko in na sistem, sami pa ne naredimo ničesar. Čeprav živimo v demokratični državi, še nismo osvojili koraka, ko bi znali stopiti naprej in na glas povedati, da nam nekaj ni všeč, ter potem pokazati boljšo pot in jo zahtevati. Na žalost tudi ne znamo stopiti skupaj. V tujini na primer ljudje aktiviste dobro poznajo in jih tudi finančno podpirajo, saj se zavedajo, da ne gre za sebične ljudi, ki bi delali samo za sebe, temveč aktivistične akcije koristijo celotni skupnosti. V Sloveniji in drugod na Balkanu takšne podpore aktivistom ni. Na žalost nas ljudje še vedno dojemajo kot nekakšne upornike. Ne zavedajo se, da imajo tako oni kot mi vso pravico na glas povedati, da nam nekaj ni všeč, še posebej če je to v korist večine.

Ali bi večja civilna iniciativa pri nas lahko ustavila nove zaježitve rek?

Zagotovo. Več manjših civilnih iniciativ za reke se v Sloveniji že pojavlja, ljudje se prebujamo. Združujemo se, kar je pomembno sporočilo politikom, da ne smejo prezreti naših zahtev, če želijo biti ponovno izvoljeni. Več kot nas je, močnejši smo in odločilnejši vpliv na politiko imamo. Zaježevanje zadnjih divjih rek Evrope namreč ni strokovna, temveč skoraj vedno politična odločitev. Stroka si je jasna, da je to izjemno slaba rešitev.

Z zavzemanjem za ohranitev rek ne rešuješ le teh, ampak tudi ljudi, predvsem lokalno prebivalstvo ob rekah.

Pomembno je zaščititi reke tako zaradi ogroženih vrst kot zaradi ljudi, ki so od

teh rek odvisni. V zakotnih, izoliranih dolinah na Balkanu še vedno najdemo skupnosti ljudi, ki živijo v sozvočju z naravo. V Evropski uniji tega skorajda ne poznamo več. EU in preostali svet želita danes vzpostaviti nek nov način trajnostnega in sonaravnega bivanja, a odkrivata toplo vodo. Kdor želi na lastne oči videti sonaravno upravljanje prostora, naj se usede v avto in odpelje na Balkan. Ljudje tam skupaj z naravo živijo že na stotine let, zato je prav, da jim pomagamo s tem, da jim ne vzamemo pogojev za to. Včasih si mislimo, da gre za preproste in manj izobražene ljudi, vendar je njim kristalno jasno, da jim bo novozgrajeni jez uničil vse, kar imajo. Dobro vedo, da z jezom pride še kakšna tovarna, več novih cest, čez nekaj let trgovsko središče in kakšen McDonalds, česar pa na srečo nočejo. Na žalost se upirajo večinoma starejši ljudje. Mnogi mladi prihodnost še vedno vidijo v Ameriki in zahodni Evropi. Očitno se morajo najprej opeči, da se bodo zavedli domačega bogastva.

Ime BRT ste spremenili v Balkan River Defence. Ali to pomeni, da zdaj naklepite kakšne drugačne akcije?

Začelo se je s kajakaško odpravo na Balkan, za katero nismo vedeli, ali bo edina ali bo kasneje sledila še kakšna. Letošnja odprava bo že četrta. Toda nekateri ljudje mislijo, da te kajakaške odprave ponujamo kot neke vrste turistična organizacija. Na žalost si ne vzamejo niti toliko časa, da bi prebrali, kaj zares počnemo. Zato smo se odločili, da podrobneje predstavimo svoje delo. Kajakaške odprave so resda najbolj znan del naših aktivnosti, saj so tudi medijsko dobro podprte, vendar predstavljajo le kakšno četrtnino našega dela. Velik izziv za nas je tudi mreženje, saj si želimo, da bi se manjše organizacije, tako nevladne organizacije kot civilne iniciative, na celotnem Balkanu povezale v neko večjo skupnost, ki bo močnejša.

Trenutno je pri nas v ospredju projekt River Intellectuals. Lansko leto se nam je priključila kajakašica Vera Knook iz Nizozemske, ki je ravno zaključila študij hidrološkega inženiringa in nam je želela pomagati. Ugotovili smo namreč, da nam za naše delo manjkajo strokovne podlage. Denarja za velike raziskave nimamo, lahko pa skušamo čim več manjših raziskav usmeriti na Balkan. Rezultate lahko kasneje uporabijo manjše organizacije, ki se borijo proti gradnji jezov v svojem okolju.

Ali mi lahko poveš več o projektu River Intellectuals?

To idejo smo oblikovali pred manj kot letom dni, a sedaj z Vero sodeluje že šest študentov, ki bodo delali magistrsko

Lokalnim ljudem, predvsem starejšim, je jasno, da zajezitev rek pomeni uničenje njihovih domov. (foto: Katja Jemec)

nalogo ali celo doktorat na temo, ki bo neposredno pomagala eni od rek na Balkanu. Pri tem projekt ne vključuje samo biologov, temveč tudi sociologe, ekonomiste, filozofe in druge profile, ki lahko pripeljejo znanost do nevladnikov. Nevladniki smo namreč kot nek most med znanostjo in običajnimi ljudmi, se pravi, da problematiko zajezitev rek javnosti predstavimo v preprostem jeziku.

V načrtu imate tudi izvedbo študentskega tabora.

V sklopu drugega tedna Balkan Rivers Tour 4, ki bo potekal v Sloveniji na Soči med 7. in 13. julijem 2019, se bo platforma River Intellectuals predstavila s prvim kampom Students for Rivers Camp, s katerim želimo k Soči privabiti študente iz cele Evrope. V tem tednu se bodo odvijala predavanja in delavnice, predvidena sta tudi dva dneva veslanja na reki, da se bodo lahko študenti na lastne oči prepričali, kaj pomeni turizem, kakšna je divja reka, kaj povzroča prekomerni turizem in kaj pomeni zajezena reka. Pri tem projektu smo že povezani z mnogimi evropskimi univerzami, radi pa bi se še bolj povezali z ljubljansko, predvsem z biotehniško in ekonomsko fakulteto ter s FDV.

Eden od shodov v Ljubljani za reke brez ovir. (foto: Katja Jemec)

Komu pa je tabor namenjen?

Kamp je namenjen vsem študentom, slovenskim in tujim, ki bi želeli izvesti raziskavo, ki bo uporabna takoj – in ne šele čez deset let – in bi nam lahko priskrbela nove podatke. Z zbiranjem prijav smo že zaključili, vseeno pa lahko več informacij zainteresirani študenti najdejo na spletni strani <https://balkanriverdefence.org/src>.

Ali želite tabor organizirati vsako leto?

Da, pri čemer si želimo vsaj štiri- ali petletne raziskave. Študent mora v vsakem primeru spisati magistrsko nalogo. Te mi ne bomo mogli plačati, lahko pa študenta usmerjamo in mu pomagamo.

Letošnji, že četrti, BRT nameravate izvesti nekoliko drugače.

Zasnova bo letos nekoliko drugačna. Odprava ne bo potekala v enem kosu in cel mesec, ampak bo razdeljena v tri enotedenske sklope: po en teden v Romuniji, Sloveniji in Bolgariji. Tako se bomo lažje povezali z domačini in se bolje spoznali. Bolje bomo spoznali regijo in domačinom lažje pomagali z minimalnimi finančnimi sredstvi. Po štirih letih smo razvili ta koncept, ker ocenjujemo, da bo bolj učinkovit tako za nas kot tudi za domačine in za ljudi, ki se nam na poti priključijo.

Shod v podporo rekama Tara in Drina brez jezov. (foto: Katja Jemec)

Ali se vam vsako leto pridruži še več ljudi, podpornikov?

Vedno več ljudi ve za naše gibanje in se nam pridružuje. Tudi domačini že zelo dobro vedo, kaj počnemo. Tako jim tudi lažje pomagamo, saj jim ni treba razlagati vsega od začetka. Smo pa imeli nekaj slabih izkušenj z večjimi nevladnimi organizacijami, zato se zdaj raje povezujemo z manjšimi.

Ali želiš še kaj sporočiti bralcem *Trdoživa*?

Rad bi jih vprašal, predvsem biologe, ali se zavedajo svoje moči in ali to moč sploh želijo uporabiti. Nova dognanja v raziskavah so super, vendar dolgoročno ne spremenijo ničesar, če jih ne prenesemo nazaj v realni svet. Ko na primer popišemo vrste ptic v gozdu, se naše delo šele začne. Če nam je mar za te ptice, je treba namreč zaščititi gozd in s tem njihov obstoj v njem. Enako je z rekami. ☘

Reke Balkanskega polotoka ogrožajo megalomanski načrti gradnje hidroelektrarn. Na območju med Slovenijo in Albanijo je načrtovanih več kot 2.700 jezov. Nikjer v Evropi ni mogoče najti tako velikega števila in pestrosti neokrnjenih, divjih rek kot na Balkanu.

Rok Rozman je skupaj še z mnogimi vključenimi v aktivnosti, ki jih vodi, preprečil gradnjo že sedmih jezov na Balkanu.